

справах, а також: при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян. Отже, прокуратура повинна здійснювати нагляд за дотриманням законів у ізоляторах тимчасового утримання, слідчих ізоляторах, в'язницях, виправно-трудовах і виховно-трудовах колоніях, психіатричних лікарнях із суворим і посиленням наглядом.

Органи прокуратури України: 1) здійснюють повноваження на підставі дотримання Конституції України та чинних законів, незалежно від будь-яких органів державної влади, посадових осіб, а також рішень громадських об'єднань чи їх органів; 2) захищають у межах своєї компетенції права та свободи громадян на засадах і керівництві перед законом незалежно від національного чи соціального походження, мови, освіти, ставлення до релігії, політичних переконань, службового чи майнового стану й інших ознак; 3) вживають заходи, спрямовані на усунення порушень закону, поновлення порушених прав і притягнення до відповідальності осіб, які допустили ці порушення; 4) діють гласно, інформують державні органи влади, громадськість про стан законності та заходи стосовно її зміцнення.

Список бібліографічних посилань

1. Основи держави і права України. (Ортинський В.Л.).
2. Закон України «Про Прокуратуру» від 05.10.2016.
3. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 08.10.2016.
4. Судові та правоохоронні органи України (А.П. Гель, Г.С. Семаков, С.П. Кондракова).

Одержано 17.11.2016

УДК 34.01

Кріцак І. В.

старший викладач кафедри теорії та історії держави і права ХНУВС, кандидат юридичних наук

ДУХОВНО-КУЛЬТУРНА КРИЗА ТА НЕОБХІДНІСТЬ СТВОРЕННЯ НОВОЇ МОДЕЛІ ДЕРЖАВНО-ЦЕРКОВНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Побудова громадянського суспільства в Україні неможлива без духовно-морального відродження нації як фундаментальної основи стабільного розвитку, громадської злагоди та процвітання

суспільства та держави. Масове поширення таких аморальних та антисуспільних явищ як обман, корупція, проституція, наркоманія, розпад сім'ї і падіння народжуваності, епідемія СНІДу не лише створюють негативний образ України в очах міжнародної спільноти, але й виявляють всю немічність держави, в якій християнські та загальнолюдські цінності не стали особистим вибором для більшої частини громадян [1, с. 155].

Подолання системної кризи в усіх сферах суспільної життєдіяльності та формування громадянського суспільства, в якому визначальними є права, свободи, обов'язки, соціальна справедливість, вільна праця, духовний розвиток потребують забезпечення інтенсифікації використання духовно-інтелектуального потенціалу сучасного українського суспільства. Пріоритетними повинні стати розвиток культури, мови, науки, освіти. Неабияку роль у відродженні духовності зневіреного, зануреного у проблеми виживання суспільства може і повинна зіграти традиційна для України православна Церква.

Зважаючи на бурхливі зміни, що відбуваються в сучасному світі, останнім часом спостерігається досить великий науковий інтерес до проблеми державно-церковних відносин, яка залишається малодослідженою. Доречно також зауважити, що на сьогоднішній день є лише невелика кількість наукових праць, які висвітлюють об'єктивний погляд на місце і роль релігії та церкви в сучасному суспільстві і державі.

Аналіз наукової літератури, присвяченій проблемі державно-церковних відносин свідчить, що основним способом узагальнення та систематизації накопиченого емпіричного матеріалу є виокремлення окремих «типів» або «моделей», завдяки яким можна здійснити порівняльний аналіз державно-церковних відносин в конкретних країнах. Водночас, зі збільшенням кількості таких «типів» або «моделей», виникає об'єктивна потреба у здійсненні точного і детального опису та аналізу кожної з них. Як зазначає М. Бабій, коли ми розглядаємо проблему державно-церковних відносин, слід мати на увазі, що вона виявляє себе в системі: «суспільство – держава – церква» [2, с. 172].

Так, у Великому князівстві Литовському православ'я було державною релігією, а залежність від Константинополя була умовною. Проте зближення Литви і Польщі, що знайшло своє відображення у Люблінській унії 1569 р., спричинило обмеження православ'я на користь католицизму, а згодом і кризи православної церкви в Україні. Тому в середині XVII століття православ'я стало

знаменом боротьби за збереження національної ідентичності, самобутності, незалежного національного розвитку, тобто одним із чинників національно-визвольного руху [3, с. 3].

В наступні віки Православна Церква була спочатку повністю підпорядкована державі (маємо на увазі відміну патріаршого церковного устрою та надання церковнослужителям статусу державних чиновників), а після 1917 р. взагалі витіснена за межі громадського життя. Відділення Церкви від держави при радянській владі існувало лише на папері, а насправді було інше: ігнорування духовних потреб віруючих, позбавлення людини істинної свободи совісті, наполегливе намагання умисного викорінення питання про сенс особистого життя кожної людини на Землі.

Державна атеїстична влада відкрито виступила проти головної справи Церкви – спасіння людської душі, водночас звертаючись до віруючих Православної Церкви в годину найважчих випробувань, чекаючи від них самовідданої підтримки. Це не могло не викликати двоїсті, суперечливі настрої серед, як самої правлячої верхівки так і простих громадян у відношенні до Церкви, до питання вираження релігійних почуттів, що вкінці кінців призвело до розбудови нового статусу традиційної церкви в роки підготовки до святкування тисячоліття Хрещення Київської Русі – спільної державності нинішніх українців, росіян та білорусів. У такому разі держава була вимушена розпочати пошук нової моделі державно-церковних відносин.

Сьогодні можна говорити про певні кризові явища у сфері світоглядних орієнтирів, зокрема про занепад традиційної релігійності, який призвів не лише Україну, а й багато європейських та інших розвинутих країн світу до глибокої духовної кризи. Саме духовна криза заважає нинішнім поколінням українців знайти краще місце в житті, бути нацією, гідною зайняти чільне місце серед найбільш розвинутих народів світу. Справді по чисельності населення Україна входить до першої п'ятірки країн Європи, але в останні десятиліття країна зіштовхнулася з дуже гострою демографічною проблемою.

Так, історичний досвід свідчить, що одним з найважливіших чинників підтримки високого рівня духовності в суспільстві та збереження традицій виступає релігія. Як правило, суспільство не стикається з проблемою демографічної кризи коли на загальнодержавному рівні підтримуються та культивуються релігійні цінності спрямовані на пропагування здорового способу життя, традиційної сім'ї, церковного шлюбу, виховання дітей у релігійному дусі

тощо. В.В. Можаровський приводить досить цікавий факт, який свідчить, що збільшення чисельності населення у європейських країнах спостерігалось лише в тих випадках, коли були збережені «освячені церквою традиційні репродуктивні орієнтири», або активно використовувалися механізми державного регулювання демографічних процесів.

Таким чином, рівень народжуваності має яскраво виражену релігійну обумовленість. Зазвичай найбільш «продуктивними» сім'ями є, передусім, ортодоксальні сім'ї, незалежно від їхньої релігійної приналежності. Звідси випливає, що традиційна сім'я виконує найважливішу функцію, руйнування якої «рівнозначно фізичному знищенню всього менталітету як реальної спільноти людей. Тобто в разі руйнування традиційних підвалин сім'ї в державі виникає вакуум, що сприяє поширенню експансії, яка пов'язана з фізичним витісненням корінного народу та заселенням освоєного простору іншими народами» [4, с. 187-188].

На наш погляд, пошук шляхів виходу з кризи повинен ґрунтуватися на відродженні релігійного життя, оскільки саме віра є фундаментальною основою розбудови будь-якого соціального інституту, спільноти тощо. Вона також виступає чинником, що спонукає до дій абсолютну більшість населення країни, яке намагається добитися кращого життя, як в економічному, так і в політичному сенсі та закріпити цю тенденцію в належних правових приписах. Лише такого роду зразок сталого розвитку суспільства та держави може бути трансльований майбутнім поколінням нації, в змозі призвести їх до справжнього духовного та матеріального благополуччя.

Ось чому питання про вибір та осмислення нової, загальнодержавної, сучасної та ефективної моделі державно-церковних відносин було і залишається на порядку денному. Вважаємо, що традиційна православна Церква в Україні повинна зіграти вирішальну роль у виборі такої моделі. Маючи величезний досвід у сфері власного устрою, вирішення неймовірно складних завдань протягом тисячоліття, безперервного виживання у надскладних умовах українське православ'я в змозі допомогти державі її органам не лише відбудувати нормальні державно-церковні відносини, а й взяти активну участь в реалізації різноманітних складних завдань соціального прогресу.

При цьому досить важливо врахувати позицію представників найрізноманітніших релігійних організацій. Досить цікавими в цьому аспекті є ідеї Я. Золотько, яка зауважує, що українська куль-

тура відіграє надзвичайно важливу роль у розвитку національної ідентичності, а формування спільного бачення глобальної місії України на засадах єдності, миру та гармонійного розвитку держави є першочерговим завданням на сучасному етапі розвитку суспільства. Україна є країною, в якій проживають понад 46 мільйонів чоловік, 130 національних меншин і 8 корінних народів. Саме в такий важкий час для нашої держави підтримка української культури може відіграти вирішальну роль заради утвердження України як могутньої європейської держави. Автор також наголошує, що в Україні переплітаються різні культури, різні традиції: православ'я з католицизмом, європейська культура та цінності з азійською. За таких умов, досить важливим є створення духовно-культурної базової платформи національної єдності та злагоди завдяки якій Україна як могутня і незалежна держава зможе витримати всі негаразди, лише завдяки об'єднанню [5].

Нами вже неодноразово наголошувалося, що попри всі негаразди та міжусобиці Церква є чи не єдиною інституцією яка займається об'єднанням людей. Водночас, визначальною складовою кожної моделі державно-церковних відносин на певному історико-культурному та часовому відрізку є соціально-правові засади їхнього розвитку.

Не можна забувати також про те, що Церква як соціальний інститут в Україні має найбільший ступінь довіри. Зокрема, директор центру релігієзнавчих досліджень та міжнародних відносин І. А. Козловський зауважує, що Україна на сьогодні є найбільшою православною та греко-католицькою країною світу, найбільшою протестантською країною Східної Європи серед євангельських течій. Наприклад з 1999 р. вона є найбільшою за кількістю баптистів у Європі, більшою навіть ніж Англія – батьківщина баптизму. Загалом Україна є унікальним прикладом для Європи та більшості країн світу у плані поліетнічності, віротерпимості та відкритості [6].

Очевидно, що релігія увійшла в усі сфери суспільної життєдіяльності і користується більшою підтримкою з боку суспільства ніж органи державної влади. Дані моніторингу Інституту соціології НАН України, починаючи від 1992 р. і до сьогодні свідчать, що Церква має найвищу довіру населення. Більшість жителів нашої держави традиційно ототожнюють себе із християнською традицією східного обряду, але при цьому їм притаманне толерантне ставлення до представників інших релігійних поглядів [7, с. 78-79].

Насамкінець варто зазначити, що з отриманням Україною незалежності релігійні об'єднання беруть активну участь у суспільному та державному житті. Поряд з тим, впродовж останніх десятиліть державно-церковні відносини набули нового змісту, оскільки вони стали невід'ємною частиною взаємодії держави з інститутами громадянського суспільства. Більш того, модель державно-церковних відносин в Україні з огляду на масштаб і складність проблем, що підлягають невідкладному вирішенню може виступити в якості еталону розбудови відносин між державою та Церквою в сучасних умовах в багатьох інших країнах світу. Саме тому слід поквапитися з її розробкою та втіленням в життя.

Список бібліографічних посилань

1. Р. Небожук Церковно-державні відносини в галузі освіти в Україні // Релігійна свобода. Взаємини держави і релігійних організацій: правові та політичні аспекти. Науковий щорічник. За загальною редакцією д. філос.н. А. Колодного (гол. ред.), д. філос. н. Л. Филипович, к. філос. н. М. Бабія. – Київ, 2006. – 172 с.

2. Бабій М. Свобода релігії і державно-конфесійні відносини в Україні // Актуальні питання соціально значущої діяльності церков і релігійних організацій в Україні. Збірник наукових і богословських праць. — К.: б.в., 2004. — С. 172.

3. Онищук С. В. Історичні етапи розвитку державно-церковних відносин в Україні / - С. В. Онищук // Наукові розвідки з державного та муніципального управління. – 2012. – №1 [Електронний ресурс] Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Nrzd/2012_1/24.pdf

4. Можаровский В. В. Критика догматического мышления и анализ религиозно-ментальных оснований политики / В.В. Можаровский — СПб.: ОВИЗО, 2002 . – 272 с.

5. Ярослава Золотько Рідна мова як фундамент єдності 20 лютого 2015 року №25 (4621) Хрещатик газета київської міської ради <http://www.kreschatic.kiev.ua/ua/4621/art/1424378009.html>

6. Украина – самая религиозная страна Европы Опубликовано: 6 марта 2013 г. [Електронний ресурс] Режим доступу : https://www.youtube.com/watch?v=Us_pud3Hcis

7. Музиченко Г. В. Державна політика України у сфері суспільно-релігійних відносин / Г. В. Музиченко // Грані. – 2014. – №. 11 (115). – С. 76-80.

Одержано 17.11.2016